

Harmen van Wijnen:
"Jeugdwerk is geen middel."

De andere kijk van Harmen van Wijnen

'KLOOF TUSSEN JONGEREN EN KERK BESTAAT NIET'

De veelbesproken kloof tussen kerk en jongeren bestaat niet, zegt onderzoeker Harmen van Wijnen. Kijk nu eens niet naar het instituut en de organisatie, zegt hij, maar heb oog voor de dynamiek en groeikracht van kleine informele groepen. Een groep zoals De Leven in Ede.

Tekst: Jonathan Bergmann
Beeld: Stijn Rademaker, Niek Stam (blz. 14)

Bijbelstudie, bier drinken en sigaren roken. Als het aan theoloog Harmen van Wijnen (1967) ligt, zijn ze onderdeel van de kerk van de toekomst. Vorig jaar promoveerde hij op een onderzoek naar jongeren, kerk en geloof. Het onderzoek vloeide logisch voort uit zijn jarenlange werk voor jongeren binnen de Protestantse Kerk in Nederland. Als voorzitter van het College van Bestuur van de Christelijke Hogeschool Ede (CHE) is hij nog altijd bij jongeren betrokken. In zijn onderzoek ontdekte hij dat de kloof tussen jongeren en de kerk helemaal niet hoeft te bestaan. Het is maar hoe je naar de kerk kijkt.

Wat was de aanleiding voor uw onderzoek?

“Als directeur van het protestantse jongerenwerk kreeg ik de vraag: ‘Wat moeten we met de kloof die er bestaat tussen jongeren en kerk?’ Onder de jeugd daalt het aantal kerkleden en activiteiten bezoeken ze slecht. Eigenlijk was de vraag: ‘welk ‘trucje’ kun je bedenken om de jongeren weer lid te laten worden?’

Tijdens mijn onderzoek kwam ik erachter dat de kerk niet alleen een instituut en organisatie is, maar ook een organisme: een dynamisch netwerk van relaties, iets dat spontaan kan ontstaan. Er bestaat alleen een kloof tussen kerk en jongeren als je denkt in termen van instituut en organisatie. Als de kerk overal kan zijn, is er helemaal geen kloof.”

Waarom legt u de nadruk op dat organische aspect?

“Ik nam deel aan een avond van kerkelijke jongeren, na afloop nodigden zij me uit om nog even door te gaan. Een groep vrienden zat op een zolder met bier en chips. Ze taptten moppen, deelden hun verhalen en spraken over de zin van het leven. Ik ontdekte dat hun sociale verbinding ook buiten de kerk lag. Traditionele kerken denken dat het institutionele aspect van de kerk het belangrijkste is. Daar zitten ze in vast. Ze zien het jeugdwerk als middel om jongeren lid te laten worden van de kerk. Ik kies ervoor om te kijken naar het organische, de sociale verbanden die er al zijn. Probeer die te zien en te faciliteren. Dat is beter dan denken: wij zijn een instituut, hier moeten individuele leden bij komen.”

Hebben zulke sociale verbanden wel betekenis voor de kerk?

“Ik zie de drie aspecten – instituut, organisatie en organisme – niet als losstaande dingen. In mijn ideaalbeeld zijn de verschillende aspecten van kerk met elkaar verbonden. Niet via harde lijnen, maar wel via stippellijnen. Laat het instituut en de organisatie open staan voor de netwerken die er zijn en zorg voor verbinding.

Die stippellijntjes, dat zijn mensen. Een predikant met gevoel voor jongeren die midden in de jeugdcultuur staat. Een

jongere uit zo’n vriendengroep die zelf een verbinding heeft met het instituut. Voor die lijntjes moet je oog hebben.

Ik hoorde van een vriendengroep, van oorsprong gereformeerd-vrijgemaakt, die vrijwel nooit meer een kerkdienst bezocht. Maar die jongeren wilden wel graag belijdenis doen. Niet in de kerk, maar in hun achtertuin. Ze vroegen de predikant of die naar hen toe wilde komen. Dat is wat ik bedoel. De predikant stapte uit het instituut en wandelde over de stippelijnen hun netwerk in die tuin binnen. Het doel is niet dat die jongeren in de kerk komen te zitten. Of anders gezegd: daar in die tuin, dat is óók kerk-zijn.”

Hoe ziet de kerk er over tien jaar volgens u uit?

“Met minder grote gebouwen, want er is minder geld. Zonder aparte organisaties die alleen maar geld rondpompen. Maar veel meer met kleinere groepen, die als een ketting met elkaar zijn verbonden door gezamenlijke belangen en thema’s. Ik ben heel positief over de kerk van de toekomst, als je maar durft te zien waar de kerk zich kan manifesteren.

Vergeet de hele kloof tussen jongeren en kerk, kerk kan overal gebeuren. Zorg dat je zoekt naar de onderliggende verbindingen en hoe je die kunt leggen. Overal kunnen groepen ontstaan. Dat vind ik een heel mooi beeld. In groepen zit dynamiek, beweging, daar zit groeikracht in. “

U zegt positief te zijn over de toekomst van de kerk, maar in uw proefschrift stelt u: als je blijft staren naar lidmaatschappen is het einde van de kerk nabij.

“Dan kun je maar beter stoppen ja. Als je alleen denkt volgens het model: ‘We hebben hier een kerk, in dit postcodegebied, en we moeten er alles aan doen dat deze mensen in de kaartenbak komen’, dan heb je totaal geen oog voor dat groeipotentieel, voor de groepen die kunnen ontstaan. Maar ik wil die andere vormen van kerk-zijn niet afschrijven. In de kerk is het *en/en*. De kerkdiensten zijn de heilige onderbreking van het kerk-zijn van de rest van de week.

Ik ben zelf ook predikant, de afgelopen maanden ben ik elke zondag voorgegaan in kerkdiensten. Ik ga dan in zo’n oude →

Bijeenkomst van De Leven in Ede: “Het is open, je mag alles zeggen.”

De Leven, Ede:
"Ruimte voor jongeren."

dorpskerk in toga de kansel op. Ik voeg me dan in het instituut, daar zit heel veel rijkdom in. Maar op een ander moment zit ik in een groep van twaalf jongens die bijbelstudie doen, bier drinken en sigaren roken. Dankzij de traditie hoeft die groep niet opnieuw alle ingewikkelde thema's uit de geloofsgeschiedenis te bediscussieren. Die kunnen juist profijt hebben van alle kerkscheuringen die zijn geweest met onderliggende leerverschillen."

Hoe kijkt u na dit onderzoek terug op uw eerdere werk voor het jongerenwerk, heeft u daarin fouten gemaakt?

"Ik vind het moeilijk fouten te erkennen, maar misschien wel. In die tijd keek ik naar jongeren met een theologische bril: als gedoopte kinderen op het erf van het verbond, als onbekeerde jongeren die zo snel mogelijk een zondaarsgebed moeten bidden, of vanuit de reformatorische flank bekeken: *nog-nieters*, want ze zijn er nog niet.

Ik ontdekte tijdens mijn onderzoek: denken vanuit deze uitgangspunten past niet bij mijn missie. Toen kwam de vraag vanuit de Christelijke Hogeschool Ede of

ik voorzitter van het College van Bestuur wilde worden. Ik heb daar ja op gezegd. Dat je kunt wegluchten uit het instituut kerk noemen, maar ik zou het positief willen duiden. Juist in een instelling als de CHE kun je kerk-zijn in het alledaagse, in de ruwheid van de samenleving. Ik kan mijn onderzoek hier op de CHE voortzetten in een onderwijscontext. Maar dat werk voor het protestants jongerenwerk, dat zou ik nu wel anders doen."

Hoe dan?

"Ik werkte aanvankelijk voor het bedrijf Ernst & Young. Toen ik de overstap maakte naar het kerkelijk jongerenwerk stelde ik de vraag: 'Hoe kun je zakelijk zijn in een christelijke omgeving?' Ik heb heel erg het beleidsmatige denken ingebracht. Ik richtte me op de groei van de organisatie en marketing. Dat zou ik nu anders doen. Die beleidsmatige benadering kan het spontane en het organische wegduwen. Een focus op organisatie duwt zelfs het institutionele belang, het belang van de traditie, de verstillings en liturgie weg.

Voor de kerk als instituut en organisme kun je bijbelse beelden bedenken. Maar er is geen bijbelse onderbouwing voor de kerk als organisatie met doelstellingen en winsttoegmerken. Ik zou in deze visie haast doorschieten en zeggen: we moeten al die organisatievormen maar afschaffen."

Maar de kerk mag nog wel iets organiseren toch? U schrijft dat werkvakanties en weekenden op jongeren een positieve invloed hebben.

"Het gaat niet om de mate van organisatie, maar om wat er gedaan wordt. Het is vormend als jongeren geconfronteerd worden met de ruwheid van de samenleving: met honger, misstanden, geweld of misbruik. Jongeren worden in werkvakanties naar Afrika geconfronteerd met de weerbaarheid van het bestaan. Dat is wat anders dan op een festivalterrein je tent neerzetten en een weekend lang bier drinken en optredens bezoeken van christelijke hardcore."

Verteller neemt de bezoekers van De Leven mee op reis.

De Leven springt in het diepe

“Evangelischen zijn wel modern in de vorm, maar te orthodox in de leer. Remonstrantse kerken zijn dan weer vrijzinnig en modern in de leer, maar in de vorm vaak ouderwets. Het gat daartussen proberen we op te vullen. Dat willen we doen door ruimte te bieden en in gesprek te gaan.”

Aan het woord is Jaap Marinus, initiatiefnemer van *De Leven*. In 2015 nodigde hij zes mensen uit om met hem na te denken over ieders persoonlijke geloof, wat daar waardevol aan is en hoe ze dat handen en voeten konden geven. Uit die avonden ontstond *De Leven*. Een kernteam van zeven man organiseert maandelijks een activiteit. Dat team bestaat uit een brede mix, van atheïst tot wekelijkse kerkbezoeker. Eenzelfde mix tref ik ook aan als ik op een winteravond een bijeenkomst van *De Leven* bezoek.

Op reis

Een donkere kerkzaal in Ede wordt alleen verlicht door kaarslicht als op een vrijdagavond een vijftiental twintigers naar binnen loopt. Stil nemen ze plaats in het midden van de kerkzaal. Een van de jongeren wandelt het podium op, pakt een microfoon. Licht vanuit de beamer vult het kaarslicht

aan en vijf verhalen nemen de bezoekers mee op een reis.

Deze begint vlakbij, in Amsterdam. De verteller worstelt met status. “Ik moet die sjaal hebben van € 700,-, want iedereen moet zien dat ik die kan betalen.” Winkels uit de P.C. Hooftstraat en grachtenpanden flitsen langs. Het beeld gaat op zwart, de microfoon wordt doorgegeven en van Amsterdam belanden we op de Griekse zee. Het verhaal vertelt van een vluchteling die dobert op de boot naar Lesbos. Een andere vluchteling slaat overboord, en redt het niet.

De reis gaat verder en we komen nog verder weg van onze eigen omgeving te staan, of misschien juist niet: het aloude kerstverhaal van de drie wijzen wordt gedeeld.

De reis vervolgt weer in oorlogsgebied. Een verpleegkundige in een Iraakse stad staat voor de keus: blijven en helpen en de slachtoffers verbinden of kiezen voor de eigen veiligheid? De reis eindigt dicht bij huis. Een vrouw strijdt met zichzelf. Constant vergelijkt ze zichzelf met anderen. Is ze te dik, is ze te dun? Eet ze wel gezond?

Dan is het stil, bijna een heilige stilte, tenslotte zijn we in een kerk. Dan klinkt er zachtjes muziek, maar het is geen kerkgezang. Het is de Nederlandse rapper Diggy Dex met het

nummer *Golven: Niemand heeft een idee van hoe alles loopt, hoe alles valt (...) en ik spring in het diepe, zo tegen de stroom in.*”

Alles zeggen

Er komt beweging in de zaal. De een formeert de stoelen in kringetjes, de ander haalt het bier en de wijn uit de keuken. De organisatoren delen blaadjes uit met gespreksvragen. ‘In welk karakter uit het bijbelverhaal herken je je?’ luidt de eerste vraag. “Bedoelen ze die uit het kerstverhaal, of uit een van de verhalen die we net gehoord hebben?” vraagt een jongen uit een groepje van vier mannen zich af. Twee dames komen laat binnen en krijgen een warm welkom van de mannen. Al snel krijgt het gesprek diepgang. Een van de mannen vertelt de anderen over zijn reis naar Iran, hoe eenzaam hij zich daar voelde bij mensen van wie hij de taal niet sprak. Een ander reageert en vertelt open over zijn worsteling met de kerk en het geloof. “Dit vind ik het mooie aan *De Leven*”, zegt een van de dames tegen haar vriendin, die ze mee heeft genomen: “Het is open, je mag alles zeggen.”

Meer informatie: www.deleven.xyz

Tijdens mijn onderzoek was een groep op vakantie toen bleek dat een van de vrienden uit de vriendengroep een ernstig treinongeluk had gehad. Ze stonden langs de kant van de weg in Duitsland en werden met iets heel heftigs geconfronteerd. Ze kozen er toen voor om samen te bidden. Onzekerheid, angst, verdriet, dat bindt enorm samen. Dat is de ruwheid van de samenleving waar ik het over heb. Daarmee moet je als kerk in verbinding staan. “

De Remonstranten zijn in Ede gestart met het project *De Leven* (zie kader). Is dat wat u bedoelt?

“Dat vind ik prachtig. Een groep die ontstaat rond een gezamenlijk belang, een gezamenlijke emotie of belangstelling. Ik heb wel gelezen dat daar commentaar

op is gekomen. Maar dat komt vanuit het eenzijdige denkmodel: ‘Dit past niet bij onze manier van denken of bij onze theologie’. Alleen al bij het woord ‘remonstranten’ gaan er bij sommige orthodoxen voorgeprogrammeerde alarmbellen rinkelen. Want vierhonderd jaar geleden was daar iets mis mee, dus dat is nog steeds verdacht.

Ik voel daar hetzelfde bij als bij de discussie over de EO. Die omroep doet haar

‘Belijdenis kun je ook in de achtertuin doen’

stinkende best om aan te sluiten bij bewegingen, bij dingen die gebeuren. Daarvoor zet ze alles op alles, en dan wordt haar vanuit een normatieve theologische visie de maat genomen. Nou, daar heb ik wel mijn gedachten over.”

Vertel.

“Stelling 8 van mijn proefschrift: ‘Het kijken met een theologische bril naar de spontane beweging gaat ten koste van organische, creatieve en ruimte scheppende initiatieven van jongeren zelf, en kan het werk van de Geest belemmeren.’ Dat vind ik ervan.” •

Harmen van Wijnen: Faith in small groups of adolescents, being together as a basic given (Eburon, 192 blz., €29,90).